

Presentació del llibre *Curs de Dret Públic de Catalunya. Comentari a l'Estatut*, de Joan Ridaó (Palau del Parlament, 26 de juny de 2007)

El president

Molt bona tarda.

Senyor vicepresident, senyors diputats, senyor Ridaó, doctor Pi-Sunyer, doctor Ramió, senyor Fèlix Riera, senyores i senyors, siguin benvinguts al Parlament de Catalunya, que avui té l'honor d'acollir la presentació del llibre *Curs de Dret Públic a Catalunya. Comentari a l'Estatut*, de Joan Ridaó.

Joan Ridaó, com vostès saben, és diputat d'aquesta cambra, portaveu del Grup Parlamentari d'Esquerra i un dels pares del Projecte d'estatut aprovat el 30 de setembre de 2005 al Parlament de Catalunya.

Seguint l'ordre establert, en primer lloc, té la paraula el senyor Fèlix Riera, director editorial del Grup 62.

El Sr. Fèlix Riera

Bona tarda a tots vostès.

En primer lloc, voldria agrair al Parlament i al seu president la possibilitat de presentar aquest llibre de Joan Ridaó, que publiquem en col·laboració amb l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, a qui també vull agrair tota la col·laboració que ens ha prestat per tirar endavant aquesta edició del llibre de Joan Ridaó.

Jo voldria establir dues idees en el meu posicionament en relació amb el llibre, fan referència que, abans de tota la discussió de l'Estatut i la seva aprovació, el món editorial va viure uns moments molt interessants, perquè vam tenir l'oportunitat de veure néixer, en l'àmbit editorial català, probablement un gènere que no es dona en cap altre àmbit ni geogràfic ni autonòmic en l'àmbit de l'Estat espanyol, i era el fet de

tota una literatura al voltant de l'èxit o el fracàs de tot el procés estatutari. I vam veure com molts autors molt importants del panorama polític i intel·lectual català, tant del món del periodisme com de la docència, escrivien i escrivien llibres sobre quina seria la sort del text estatutari i quines serien les diferents correlacions de forces polítiques que s'anaven expressant en el dia a dia de la discussió estatutària.

Després de l'aprovació, tant pel Parlament de Catalunya com pel referèndum, ara ens trobem en una nova fase, en un procés que ha iniciat també una nova manera d'entendre un gènere, que probablement serà el gènere dels llibres posteriors a l'aprovació de l'Estatut, és a dir, llibres que intentaran explicar, com és aquest cas, des de l'àmbit jurídic, en profunditat i amb rigor, el que aporta aquest Estatut des del punt de vista nacional i des del punt de vista dels ciutadans.

Per tant, aquest llibre s'insereix en aquesta dinàmica que s'ha obert des de l'aprovació de l'Estatut, d'escriptors, intel·lectuals escrivint i reflexionant al voltant del que representa l'Estatut.

I ja entrant més en relació amb el llibre, a mi m'agradaria fer una reflexió agafant un dels meus autors preferits des del punt de vista intel·lectual, que és Norberto Bobbio. Bobbio en un dels seus llibres deia que tot sistema polític se sustenta en aspectes formals i substancials. Bobbio deia que els aspectes formals eren els que feien referència a l'àmbit de qui ens governa, qui forma part dels governs, quina és la correlació de forces entre els diferents partits polítics. I Bobbio deia que hi havia uns altres aspectes que eren els substancials, que són els que regeixen les lleis dels ciutadans, que serien les seves constitucions –en el nostre cas, el nostre Estatut–, que són fonamentals per entendre la dinàmica dels aspectes formals. Doncs bé, el llibre de Joan Ridao ens permet entrar en una de les qüestions substancials del que necessita un país, que són textos jurídics que estiguin ben armats i que ens permetin, des del punt de vista intel·lectual però sobretot des d'un punt de vista polític, donar respostes als ciutadans.

No entraré a valorar si és bo o hauria pogut ser millor un text o un altre, però sí que jo he de valorar des del punt de vista editorial, com a director editorial de Grup 62, que

per nosaltres és un plaer i un gran honor poder presentar un text de característiques substancials en el debat de la construcció d'un país com és Catalunya.

Fins ara, la major part de les coses que han anat publicant diferents autors al voltant d'això que diem "la qüestió pública" i de la política han estat sempre sotmeses a la lògica dels aspectes formals que deia Bobbio, de la correlació de forces, de com s'espera aquesta correlació de forces, de quina manera s'identifica aquesta correlació de forces, com es van substituint, com es van provocant sortides i entrades en aquesta correlació de forces. Però hem tingut molt pocs textos en els últims anys que ens permetessin entendre que, darrere dels aspectes formals, hi han aspectes substancials. Doncs bé, el llibre de Joan Ridaó, que em plau haver pogut editar en nom de Grup 62, ens permet endinsar-nos dins aquests aspectes substancials que ha de tenir tota democràcia sòlida, com el mateix Bobbio es va encarregar d'indicar amb les seves reflexions sobre la dinàmica dels sistemes polítics i, en concret, de les democràcies.

Hi insisteixo, gràcies, Joan, per donar-nos aquest text.

El president

Moltes gràcies, senyor Riera.

Té la paraula seguidament el doctor Carles Ramió i Matas, professor titular de ciència política i de l'administració de la Universitat Pompeu Fabra i director de l'Escola d'Administració Pública.

El Sr. Carles Ramió i Matas

Moltes gràcies.

Molt honorable president del Parlament, senyores i senyors, en primer lloc, vull felicitar l'autor del llibre, el senyor Joan Ridaó, per la magnífica obra que tenen vostès a mans i que presentem.

Crec que és una obra singular, perquè l'autor és singular, en el sentit que és molt estrany que es doni en una mateixa figura ser un operador polític, ser un legislador i alhora tenir una vessant potent, ser doctor, ser professor universitari, tenir una visió científica, per tant, ser un acadèmic. I aquesta sinergia entre el polític en actiu i

l'acadèmic, doncs, dona lloc a un producte que crec que, certament, és molt interessant i bastant inèdit en el panorama d'autors, tant de Catalunya com, jo diria, d'arreu del món.

Bé, jo crec que aquest llibre aporta... S'ha de destacar, en primer lloc, que, afortunadament, el país té una musculatura jurídica potent, amb la qual cosa hi han publicacions sobre dret públic prou importants aplicades al cas català. Tots coneixem els llibres d'Albertí i altres autors, com el de Barceló i Vintró, de tots els texts que va publicant l'Institut d'Estudis Autonòmics, però, certament, aquest llibre té la gran aportació, doncs, que és recent, és, de fet, d'avui, per tant, està actualitzat i, sobretot, incorpora el que és el nou Estatut d'autonomia de Catalunya. I això en ell mateix ja té un gran valor per a l'actualitat, que en el món jurídic, certament, és molt important.

Però jo que no entraré en aspectes substantius, perquè jo sóc políticòleg i no sóc jurista, sí que voldria fer esment de quatre aspectes destacables d'aquest llibre. Ja ho dic, eh?, sense entrar en la dimensió substantiva, en què després Carles Viver Pi-Sunyer i, evidentment, l'autor ja entraran de forma detallada. Per una banda, voldria destacar que, evidentment, és un llibre jurídic, és un llibre de dret públic, però que incorpora una visió politògica. I això és, certament, també una aportació curiosa. Certament, perquè l'autor és doctor en ciència política i té aquesta sensibilitat alhora del dret públic i de la ciència política, que, a més a més, crec que entre els dos camps hi han un vasos comunicants absolutament evidents.

L'altre element destacable és que és una obra d'un sol autor. I això també cada cop és més estrany en les aportacions acadèmiques. És lògic, perquè el món científic s'està especialitzant molt; per tant, normalment, els temes són tractats mitjançant obres corals de molts autors, cada un de la seva especialització. Certament, així guanyem molta profunditat en cada un dels àmbits, però perdem normalment, en aquests llibres, per més que els coordinadors hi posin molt èmfasi, un fil conductor i un discurs i un concepte que ens integri tots els elements. Bé, aquesta és una obra d'un sol autor i llavors això aporta una coherència i un fil argumental, certament, molt consistents.

L'altra dimensió, i la tercera que volia destacar, és que és un llibre molt pedagògic. És un llibre, certament, científic, especialitzat, però és un llibre que es comprèn molt bé,

que se situa molt bé i crec que gent que no està gaire avesada als aspectes més tècnics jurídics poden comprendre el que aquí s'està expressant, a part que està escrit d'una forma exquisida des del punt de vista lingüístic.

A més, també, cosa estranya en un llibre jurídic –deu ser la condició de polític que també té l'autor–, hi han uns quadres descontextualitzats que tracten uns temes de forma monogràfica, fins i tot hi ha algun diagrama, que això, doncs, crec que aporta molta claredat i ajuda en els aspectes que abans he destacat.

Permetin-me que parli de la meva institució molt breument. L'Escola d'Administració Pública de Catalunya, com saben, té per objectiu la formació i la recerca en matèria d'administració pública, adreçades tant a la Generalitat de Catalunya com a l'Administració local. És a dir, el nostre objectiu és formar els funcionaris perquè tinguin majors capacitats, majors habilitats de gestió per contribuir que les administracions públiques d'aquest país tinguin més fortalesa institucional. I, evidentment, això, ho volem aconseguir perquè els ciutadans rebin millors serveis públics. Aquest és l'objectiu de l'Escola.

En aquest marc, dins la recerca, tenim la línia de publicacions. Què és el que publiquem nosaltres? Nosaltres publiquem recerques que hem incentivat des de l'Escola, recerques que, mitjançant les nostres convocatòries públiques de beques, doncs, han tingut èxit i les publiquem, i també publiquem tots aquells textos que ens presenten que considerem que aporten valor als nostres objectius. Des d'aquesta perspectiva i des de l'actual mandat, que és direcció –podem dir que només fa tres mesos que són en el càrrec–, però tots aquells textos que tinguin a veure amb els nostres objectius de caràcter científic i de vegades de caràcter més instrumental, més vinculat a la gestió, nosaltres el que fem és que els avaluem mitjançant avaluadors cecs, que és el sistema acadèmic tradicional, i si les avaluacions surten positives, llavors els publiquem.

Evidentment, nosaltres tenim les nostres pròpies línies de publicació, que van adreçades bàsicament, doncs, als funcionaris i als alts càrrecs i càrrecs electes de les administracions públiques catalanes. Per tant, tenim una política de difusió que és satisfactòria d'acord amb els nostres objectius, però que no arriba al gran públic.

Llavors, com a decisió estratègica de l'actual direcció, es va considerar que era útil algunes de les publicacions fer-les en coedicions amb una editorial que tingués una política de distribució, certament, més àmplia. I en aquest sentit s'emmarca aquesta obra amb aquest conveni que hem fet amb Edicions 62 i, en concret, jo crec que amb la col·lecció més prestigiosa a nivell acadèmic i molt coneguda i tradicional com és Ariel, en aquest cas en català, doncs, per poder arribar als altres circuits, que són, doncs, professors universitaris i, especialment, gent interessada del món de les administracions públiques, però que no són directament empleats públics i evidentment també estudiants universitaris. Bé, és en aquest marc que té sentit aquesta obra dins l'Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Vull dir, finalment ja per acabar, que, és clar, l'autor és singular, l'autor té una significació política. Nosaltres, quan vàrem rebre el text, el vàrem avaluar mitjançant avaluadors cecs, l'avaluació va sortir positiva. I llavors, atesa la matèria que hi havia, que, certament, és d'interès i d'abast, almenys segur, universitari, tant per a professors, recercadors, com per a alumnes, és quan es va prendre la decisió de publicar-lo i de publicar-lo en coedició amb Ariel català, que la nostra idea és publicar més llibres quan s'escaigui i quan tinguin un públic de caràcter més massiu, continuar aquesta política de coedicions.

De nou, felicitats a l'autor, i moltes gràcies.

El president

El doctor Carles Viver i Pi-Sunyer, catedràtic de dret constitucional de la Universitat Pompeu Fabra i director de l'Institut d'Estudis Autonòmics, té la paraula.

El Sr. Carles Viver i Pi-Sunyer

Moltes gràcies.

Molt honorable senyor president del Parlament de Catalunya, senyores i senyors diputats, senyores i senyors, amics, en primer lloc voldria agrair al president del Parlament, als editors del llibre i al seu autor la invitació per participar activament en aquesta festa. Al cap i a la fi, la presentació d'un llibre –sobretot quan es tracta d'un

bon llibre, i aquest llibre ho és— és sempre o hauria de ser una festa, un motiu de celebració col·lectiva. Per això, jo els agraeixo que m'hagin convidat.

Tanmateix, jo sempre he sostingut que presentar un llibre, de la mateixa manera que prologar-lo, és una operació d'alt risc. D'alt risc per al presentador, atesa la complexitat d'aquest gènere, que realment té unes regles molt complicades, però, sobretot, d'alt risc per al llibre objecte de presentació. Normalment els presentadors intenten resumir en deu minuts el que l'autor ha dit en centenars de pàgines i després de moltes hores de treball. Solen destacar, els presentadors, el que l'autor mai no hauria destacat, i sovint obliden el que per l'autor és fonamental de l'obra que presenta. En definitiva, sovint fan una trista caricatura del llibre. En altres ocasions, el presentador es limita a donar la seva opinió sobre la matèria objecte de l'estudi, prescindint del que diu l'estudi objecte de presentació i prescindint també, molt sovint, dels efectes que les seves paraules puguin tenir sobre el llibre presentat i no sempre llegit o no sempre ben llegit. El foc amic pot causar tantes baixes com el foc enemic. Jo intentaré minimitzar els possibles estralls de la meva presentació sobre el llibre, sent molt breu en la meva intervenció.

Per mi la idea fonamental és la següent: el llibre que presentem és un llibre important. Ho és pel seu contingut i també per la funció que està cridat a desenvolupar. Les dues coses, en aquest cas, són, al meu entendre, indestruïbles. Pel que fa al contingut, crec que aquest respon perfectament al doble títol que l'encapçala: es tracta d'un comentari de l'Estatut del 2006, però al mateix temps és un curs de dret públic de Catalunya. És un comentari sistemàtic, exhaustiu i ben fet del nou text estatutari, hi és tot el que hi ha de ser, i el que és més rellevant, està ben estructurat i ben explicat. És una síntesi intel·ligent i —com ja s'ha dit— pedagògica del nou Estatut. Jo crec que es nota que, parcialment almenys, ja ha estat explicat a classe. Aquesta és la prova del nou de tots els cursos, de tots els manuals, quan ja s'han explicat. A més tenen l'avantatge, aquests manuals, que es poden anar retocant cada any en funció de la resposta que donen els estudiants.

Però, alhora, com dic, és un curs de dret públic de Catalunya en la mesura en què emmarca l'anàlisi de l'Estatut en el context polític, històric i de dret comparat que li

dóna ple sentit. El situa, aquest text estatutari, en el context dels diversos models d'Estat, segons la distribució territorial del poder; l'emmarca històricament tot analitzant els precedents de l'autogovern de Catalunya; l'enquadra dins de l'Estat autonòmic, del qual analitza els seus principis fonamentals i, finalment, com a estudi propedèutic indispensable, analitza la funció constitucional que tenen els estatuts en el nostre ordenament jurídic. Fet tot això, comença a analitzar l'Estatut del 2006.

I, a més, el llibre no conté una simple descripció dels articles del nou Estatut, ni en fa simplement una exegesi, sinó que analitza aquests articles de forma sistemàtica en el si de les institucions que donen a aquests articles el seu significat més profund. Així, els articles s'analitzen a partir de nou grans blocs temàtics: Catalunya com a nacionalitat, els drets històrics, els símbols, la ciutadania i els drets estatutaris, les institucions d'autogovern, l'organització territorial i el règim local, les competències, les relacions institucionals de la Generalitat i, finalment, el finançament.

Jo discutiria únicament la inclusió del poder judicial a Catalunya dintre les institucions d'autogovern, però, en fi, ho discutiria simplement... Un tema per debatre i perquè vegin vostès que jo m'he llegit el llibre.

Però, com dic, és un llibre important també, no tan sols pel seu contingut, sinó també per les seves funcions. En primer lloc, i destacadament, per la seva funció de contribuir al desenvolupament de l'Estatut d'autonomia. Estem ara en ple debat sobre el desenvolupament estatutari, aquest lent, difícil i complex procés de desenvolupament. Els textos normatius que tenen naturalesa constitucional –i l'Estatut, per descomptat, té aquesta naturalesa constitucional, té naturalesa constitucional perquè forma part del bloc de constitucionalitat i perquè és la constitució de Catalunya, no és un mite, com s'ha volgut dir, per desqualificar les reformes estatutàries, sinó que això és una realitat que, finalment, s'està imposant: els estatuts són les constitucions de les comunitats autònomes—..., els textos constitucionals, dic, per assolir la seva efectivitat plena requereixen un conjunt d'activitats que els despleguin. Aquí cal recordar l'obvietat que aquestes normes són plenament aplicables des del moment que es publiquen i entren en vigor, fins i tot en els casos que han estat recorreguts en contra davant el Tribunal Constitucional. Aquesta

obvietat, jo crec que avui l'accepta gairebé tothom, llevat del Defensor del Poble que s'ha inventat la teoria que són aplicables, però que no són fermes, l'Estatut de Catalunya diu que no és ferm, com si fos una sentència de primera instància. De fet, el Defensor del Poble s'ha inventat més coses sorprenents, perquè, per exemple, pretén justificar el fet de no recórrer contra l'Estatut d'Andalusia dient que "si la sentència del Tribunal Constitucional declara alguna inconstitucionalitat, s'estendria aquesta inconstitucionalitat, per extensió, a l'Estatut d'Andalusia". Quin despropòsit més gran! Si això ens ho diu un alumne de primer, em sembla que el suspendríem. Jo, si fos ciutadà d'Andalusia, estaria profundament ofès amb el Defensor del Poble, que no defensés els meus drets amb la mateixa contundència amb què defensa els drets dels catalans.

En qualsevol cas, com deia, cal desenvolupar l'Estatut d'autonomia. El que passa és que, normalment, quan fem referència al desenvolupament de l'Estatut, ens referim sempre a les lleis que la Generalitat ha de dictar o ha de modificar, a les lleis que l'Estat ha de modificar o dictar, a les transferències de serveis que s'han de produir, però oblidem que, per desenvolupar l'Estatut d'autonomia, fan falta altres coses també, a banda d'aquests desenvolupaments obvis. Els poders públics, per exemple, han d'aplicar l'Estatut a la seva actuació quotidiana i han de defensar-lo, si cal, davant dels tribunals de justícia. Els ciutadans l'han de fer seu, l'han de fer seu aplicant-lo i exigint-ne l'aplicació. I els juristes, doncs, els juristes han d'elaborar els criteris interpretatius per fer possible aquesta aplicació, i aquí és fonamental el que en diem "la manualística", els manuals, els cursos com el que aquí presentem.

Com deia un dels meus mestres, el professor Ignacio de Otto, "un ordenament jurídic sense manuals resta incomplet, li falta alguna cosa. Li falta un conjunt de criteris d'interpretació compartits, sense els quals no pot funcionar correctament cap ordenament jurídic." Doncs bé, aquesta funció, de desenvolupament per mitjà dels manuals, que sempre és important, adquireix un relleu molt particular en el moment inicial d'aplicació dels nous textos jurídics, sobretot dels nous textos de naturalesa constitucional, ja que en aquest moment fundacional és quan es lliuren les conteses per aconseguir l'hegemonia entre les diverses interpretacions possibles dels textos jurídics. Això és el que està passant en aquest moment a Espanya i a Catalunya. Els

juristes estem lliurant una contesa incruenta –de moment i que duri– i no massa publicada, però d'una enorme transcendència pràctica per imposar una determinada interpretació dels textos estatutaris, especialment, com sempre, de l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

El llibre és exquisidament científic. És exquisidament jurídic. No hi busquin expansions polítiques, que no les hi trobaran. Però no hem d'oblidar que les construccions teòriques dels científics del dret tenen sempre un objectiu molt pragmàtic: intentar que les seves construccions teòriques, les seves interpretacions, es converteixin en hegemòniques, que siguin finalment les que apliquin els legisladors i els jutges. Aquesta lluita per l'hegemonia interpretadora adquireix, com dic, un relleu especial en els moments inicials en què comencen a aplicar-se les normes institucionals bàsiques, com succeeix ara amb el nou Estatut d'autonomia. El protagonisme dels juristes en aquesta fase és o hauria de ser transcendental, més transcendental que en la fase d'elaboració dels textos. Tots els juristes teòrics i pràctics estem convocats en aquesta contesa. Aconseguir que la nostra manera d'entendre l'Estatut s'imposi té unes conseqüències pràctiques difícils d'exagerar.

El llibre que presentem respon a aquesta crida d'una manera magnífica. Entra de ple en aquesta contesa, proposa amb tota claredat i solvència un seguit d'interpretacions dels articles estatutaris, unes interpretacions encaminades a potenciar al màxim les capacitats transformadores de l'Estatut, que encara són molt importants. Això queda palès, jo crec, en tots els capítols, però jo voldria destacar els capítols relatius al poder judicial a Catalunya, a les relacions institucionals, al finançament i, de manera molt especial, el capítol dedicat a les competències, on es defensa el concepte d'exclusivitat fort de l'Estatut, s'hi defensa una interpretació –que jo comparteixo totalment– de les clàusules respectant, per exemple, o del canvi en la concepció de les competències bàsiques de l'Estat –hi insisteixo, jo m'hi sento molt identificat. Per cert, aquí voldria apuntar que la bibliografia que s'adjunta en aquest capítol crec que està duplicada en el capítol següent i, per tant, això s'hauria de revisar en una segona edició.

A Catalunya, alguns professors, alguns juristes, ja havien començat a publicar treballs en defensa de l'Estatut, però evidentment això encara no és massiu i, per descomptat, aquest llibre és la primera vegada que de manera global i sistemàtica es fa una aportació en aquesta tasca. També fora de Catalunya –i ara ja vaig acabant– sembla que algunes coses comencen a moure's en aquest àmbit. Fins ara, la major part d'autors, de constitucionalistes sobretot, s'han mostrat reticents, si no obertament contraris, a les propostes estatutàries. Ara comencem a observar certs canvis. En alguns casos, possiblement, perquè els hem anat convencent, els nostres col·legues; en d'altres perquè alguns d'aquests col·legues també estan participant com a experts en la redacció d'estatuts d'altres comunitats autònomes i ja no troben tan malament el que nosaltres proposàvem des d'aquí. Però, per descomptat, no està, ni de bon tros, tot el camí recorregut.

La darrera moda ara és la de dir que bé, que tot el que s'ha fet és pràcticament constitucional, però que, en fi, és constitucional perquè pràcticament no canviarà re. El legislador estatal en alguns casos sembla aplicar també aquesta tesi. Esperem que aquest llibre contribueixi a capgirar aquesta posició.

En el debat per imposar, el que jo deia, les hegemonies interpretatives en el desenvolupament de l'Estatut, ha estat convidat un subjecte que possiblement hauria estat millor que no hi intervingués o que no hi intervingués fins d'aquí a un temps. Un subjecte que, per la posició constitucional que ocupa, condicionarà quasi de manera definitiva aquest debat. Em refereixo, evidentment, al Tribunal Constitucional que tancarà el debat, dirà l'última paraula. Possiblement, com dic, hauria estat millor que es deixés passar un cert temps abans de la seva intervenció, però les urgències polítiques han manat. Als Estats Units és freqüent que el Tribunal Suprem, abans de dictar sentència en casos que considera que no han estat prou debatuts per la doctrina o pels legisladors, es nega a dictar sentència, s'espera i diu: "Vull que continuï el debat en aquesta matèria". Jo crec que aquesta hauria sigut una idea important, no posar el Tribunal Constitucional en aquesta contesa de forma tan immediata abans que la doctrina hagués començat a consolidar interpretacions, no? Però, en fi, això no ha estat possible.

Hem d'esperar, doncs, la sentència. Esperem que aquesta sigui favorable al text estatutari. Jo sempre he sostingut que el text –fins i tot el text del 30 de setembre de 2005– era perfectament constitucional, llevat de dos o tres articles que podíem discutir-ho, però era essencialment constitucional. De fet, això indirectament també ho sostenia el Consell Consultiu. Jo crec que el debat en el Congrés no va ser un debat, com es va voler dir, un debat jurídic sobre la constitucionalitat o no de les propostes que venien de Catalunya, va ser legítimament un debat polític, legítimament, un debat sobre el repartiment de poders, sobre el repartiment de recursos econòmics, però no un debat jurídic.

Però, en fi, la meua opinió aquí té molt poc valor, l'última paraula, per descomptat, la té el Tribunal Constitucional. Jo crec que és perillós i prematur començar a fer pronòstics sobre la futura sentència i, sobretot, començar a dir que la sentència serà contrària als interessos de l'Estatut. Som a mig partit, estem jugant encara el partit. Hem fet el més important, que és aprovar el text, però falta tot el desenvolupament, i a mi em sembla que, en aquest moment, no és bo que un dels dos equips comenci a dir que ha perdut el partit, em sembla que això és perillós. Com també crec que és prematur començar a fer ara balanços sobre si l'Estatut ha sigut positiu o ha sigut negatiu. Jo crec que és prematur; això ho podem dir d'aquí a uns mesos en funció, precisament, del desenvolupament de l'Estatut.

El que sí que podem fer, si em permeten un *excursus* ja per acabar, és establir les premisses per fer aquest balanç ben fet, i crec que, en aquest moment, encara no les estem establint bé, em fa l'efecte que no posem bé les premisses quan diem que el procés estatutari va ser fruit del pur tactisme entre els partits polítics, que va ser simplement una frivolidat, pràcticament, dels partits polítics, quan la reforma de l'Estatut va sortir, perquè després de vint-i-cinc anys d'Estat de les autonomies vam considerar àmpliament que l'autogovern que teníem era insuficient i que tenia dèficits, dèficits de finançament, dèficits de poder polític, dèficits simbòlics i representatius. Crec que no posem bé les premisses per fer el balanç quan volem que l'Estatut hagués fet coses que no podia fer una reforma simplement estatutària, i que tots sabíem que una reforma estatutària no podia fer.

Però tampoc fem bé el balanç quan posem com a paràmetre, per fer aquest balanç, la reacció desproporcionada i folia que es va produir més enllà de l'Ebre. Aquest no és un paràmetre rellevant a l'hora de valorar si ha valgut la pena o no aquest procés. Entre altres coses, perquè aquesta reacció ha sigut tan desproporcionada, que ens fa pensar a nosaltres que, hagués sigut la que hagués sigut, la nostra proposta hauria tingut aquesta reacció tan forta. I, per tant, no podem valorar l'Estatut dient: "Vam provocar una reacció", escolti, aquesta reacció s'hauria produït igualment, perquè ha sigut desproporcionada.

Però, en fi, el balanç de l'Estatut ja el podem fer d'aquí a uns mesos, com dèiem, quan vegem com es va desenvolupant l'Estatut. De moment, el que cal constatar és que llibres com el del que professor Ridao contribueixen, des de la modèstia que correspon als juristes, a aquest desenvolupament.

Per això, cal agrair a l'autor l'esforç realitzat i donar-li la més sincera enhorabona.

Moltes gràcies.

El president

Doncs, bé, ara és l'autor del llibre, l'il·lustre doctor Joan Ridao i Martín, professor de dret constitucional de la Universitat Rovira i Virgili, qui ens adreçarà unes paraules.

El Sr. Joan Ridao i Martín

Molt honorable president del Parlament, il·lustre vicepresident, il·lustres diputades, il·lustres diputats, senyores i senyors, amics i amigues, permetin-me que, breument, comenci per un capítol obligat, protocol·lari, però no per això menys sincer, agraint, en primer lloc, en primer terme, al Parlament de Catalunya, als seus òrgans de govern, la deferència que han tingut avui de ser amfitrions de la presentació d'aquest llibre. Un llibre que, per cert, té una estreta relació, lògicament, amb una part de la història molt recent d'aquesta casa.

En segon lloc, al doctor Viver, no tan sols per ser aquí, sinó pel seu magisteri. Aquest llibre li deu moltíssim, i si hi ha pares de l'Estatut, jo crec que ell, indiscutiblement, n'és el pare més important i més destacat. Al doctor Ramió que personifica, en aquest cas, la coedició feta per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, i, també, finalment,

a Fèlix Riera com a director editorial del Grup 62, al senyor Mallafré, la senyora Pujol, la senyora Campana, la senyora Salvat, també, no tan sols per l'interès demostrat per l'obra, sinó també per la celeritat, s'ha de dir, i per la diligència demostrada en la preparació i en la divulgació. Per tant, a tots ells, d'entrada, el meu més sincer agraïment.

Fa molt pocs dies, em sembla que fa tot just una setmana, una mica més, vam commemorar el trenta aniversari de les primeres eleccions democràtiques, el 15 de juny de l'any 1977. Val la pena recordar aquesta efemèride, perquè, en principi, és una data en què comença una història democràtica recent, sense els traumes del passat i que, sobretot, per nosaltres i pel nostre autogovern, ha implicat, doncs, no tan sols la recuperació de les institucions pròpies d'autogovern, una intensa activitat de dret públic i de dret privat fet per aquest Parlament de Catalunya, sinó, evidentment, també l'assumpció d'una capacitat notable d'autogovern en àmbits de gran transcendència social i que fins aquell moment havien estat, doncs, privatis o monopoli de l'Estat.

És en aquest marc i en aquest context històric que sorgeix l'Estatut de l'any 1979, l'Estatut, evidentment, que ja ha estat derogat i que hem reformat amb l'Estatut del 2006. Un Estatut que, al marge de consideracions d'ordre polític –que no vull ni crec que correspongui fer ara i aquí– va néixer en un context, també, històric de profundes, profundíssimes reformes operades en el model d'Estat, sobretot si es té en compte, diguem-ne, els precedents històrics de forta centralització anterior, un segle XX, recordem-ho, amb dues dictadures, amb una restauració política, un segle XIX amb un liberalisme i un absolutisme clarament uniformistes i centralitzadors, probablement amb l'excepció únicament de la Primera i la Segona República, trobem evidentment una dinàmica clarament centralista que troba un punt d'inflexió molt notable en la Transició i en la democràcia.

És clar que també s'ha de dir que aquestes reformes operades en el model d'organització territorial de l'Estat, doncs, no en va es van acabar imposant lògicament, no sense dificultats, com una resposta més o menys equilibrada a les tensions o a la situació insostenible, si més no, que s'hauria produït en alguns territoris

en el cas d'haver persistit aquesta inèrcia centralista i unitarista com la que es va produir en les etapes predemocràtiques immediates anteriors. I també sobre la base, s'ha de reconèixer també, d'una història més recent o més remota, d'una Catalunya que havia disposat d'institucions pròpies ja des del segle XIV i, per tant, d'uns furs juridicopúblics molt importants i, evidentment, també amb un precedent com el de la Generalitat republicana o la Generalitat restaurada a partir de l'any 1977. Per tant, s'ha de dir, que, com deia aquest, "la llei és poderosa, però encara ho és més la necessitat"; per tant, era obligat que l'Estat es reformés.

Bé, a partir d'aquí, la històrica és molt coneguda, és prou coneguda. El cas espanyol és un cas singular, curiós, com ha estat compost i descentralitzat, a diferència d'altres models d'estat regionals o d'estats federals, doncs, que tendeixen a solucions més o menys precises o tancades en les seves constitucions, aquí es va fer l'opció per desconstitucionalitzar en bona part el model autonòmic i construir o erigir unes bases prou flexibles que, d'entrada, van donar diferents opcions, totes francament encoratjadores des d'un bon principi, com el fet de deixar la iniciativa autonòmica al marge, doncs, dels diferents territoris, o la remissió a l'Estatut particular de cada territori per acabar de concretar l'abast del seu autogovern.

I aquest fou, en definitiva, un disseny primari, inicial, positiu, sobretot si tenim en compte que el model final, ja a partir dels anys vuitanta, es va encaminar clarament cap a una progressiva fragmentació, cap a una igualació progressiva. Per tant, aquella potencial asimetria que hi havia a la Constitució de l'any 1978 es va anar diluint a poc a poc com un sucre dins el cafè per a tothom. I, per tant, es va veure ja de seguida, ja fa pràcticament trenta anys, con la pluralitat de règims autonòmics o la generalització del fet autonòmic, doncs, en definitiva posava fi a aquella esperança que implicava el reconeixement d'una identitat o d'una singularitat pròpia per a Catalunya.

En qualsevol cas, vist amb la perspectiva dels anys, no crec que això hagi estat el pitjor, fins i tot hi ha qui sosté, amb bon criteri, que probablement aquest model dual o asimètric, aquesta estructura, diguem, d'un federalisme binacional o trinacional que podia haver estat l'Estat espanyol, amb Castella, Catalunya o el País Basc, doncs,

probablement hagués estat un monstre de dos o tres caps com avui és, per exemple, Bèlgica, que és un estat, diguem, d'una enginyeria constitucional molt delicada, un orfebre molt complex i molt delicat. Però, en qualsevol cas, això és així, ara difícilment podem canviar aquesta situació i, en tot cas, el que és més perillós, o el que ha estat probablement més nociu, ha estat la praxi evidenciada pels diferents, successius governs a l'Estat, de qualsevol signe, de qualsevol color polític que ha portat progressivament a una inexorable, progressiva reducció de les expectatives sobre el contingut i sobre la qualitat del nostre autogovern i, per tant, en definitiva a una enorme descompensació entre una arquitectura inicial pensada des de Catalunya amb l'Estatut del 79 per exercir un ampli poder polític i, també, per tenir un perfil nítidament polític, amb una capacitat final d'actuació molt limitada, molt disminuïda per culpa, entre altres coses, d'un abús de la legislació bàsica, de l'abús de la noció d'interès general, del principi d'igualtat, per un finançament poc equitatiu, etcètera.

Per tant, dic això, perquè no ha d'estranyar ningú, a hores d'ara, que després d'alguns anys de vacil·lacions, que probablement són imputables al càlcul partidista, probablement a l'escepticisme que portava a molts responsables polítics a no plantejar la reforma, finalment, la major part d'institucions en aquest país, el conjunt de forces polítiques, amb alguna excepció, van arribar a plantejar i iniciar en el període 2003-2004 la reforma de l'Estatut de l'any 79, perquè, com deia Santiago Rusiñol, doncs "qui busca la veritat, doncs, mereix el càstig finalment de trobar-la" i, per tant, crec que aquest era l'objectiu que tots plegats vam perseguir.

I crec que, sens dubte, va ser un procés que va valer la pena d'iniciar, i preciso, que crec que val la pena l'intent, evidentment no el desenllaç, no el desenllaç, que té ombres i llums –jo no m'hi vull referir–, si més no hi ha un fet negatiu que tots podem palesar i constatar com va ser la fractura, la desunió, la manca d'unitat d'acció del conjunt dels partits catalans. Però dic que era obligat l'intent, en definitiva, perquè la política no deixa de ser un estira-i-arrossa i, per tant, una acció - reacció, i per tant, la no-política és sinònim, en definitiva, d'inacció, d'inanitat, per tant, era obligat l'intent, crec que les institucions i els partits van fer el que calia fer.

I, sigui com sigui, això també és veritat, ara fa també una setmana pràcticament, doncs, vam commemorar el primer aniversari de l'aprovació en referèndum d'aquest Estatut nou de l'any 2006, vull dir que, almenys tinc la modestíssima impressió que ha estat un aniversari discret, per no dir discretíssim, sobretot si el comparem amb tot el brogit i la fúria –per dir-ho en termes..., com diria Faulkner– que va acompanyar tota l'executòria, tota la discussió i tot el debat de l'Estatut durant pràcticament tres anys. Probablement, perquè, com deia el doctor Viver, encara que ell participa d'un optimisme antropològic que jo no comparteixo del tot, però probablement perquè, certament, i en això podem estar d'acord, el futur de l'Estatut planteja ara com ara massa dubtes, no?, massa interrogants, pendents com estem d'una sentència del Tribunal Constitucional, un Tribunal Constitucional que ha esdevingut en els últims anys –sobretot des que no hi és el doctor Viver, que n'era el vicepresident–, doncs, ha esdevingut l'autèntica Torre de Pisa de l'Estat autòmic, vull dir la Torre de Pisa perquè ha evidenciat, ha demostrat una claríssima inclinació aquests últims anys cap a posicions uniformes, cap a una certa instrumentalització també política i partidista i, fins i tot, tot això en absència de representants, de magistrats que representin els diferents territoris de l'Estat.

Que lluny que queda, per exemple, l'experiència d'altres models de justícia constitucional, per exemple, la del Canadà, on s'alternen de forma modèlica, en la seva presidència, francòfons i anglòfons, cosa que, en el cas espanyol, seria francament impensable.

Que hauria estat millor, com s'ha dit també recentment, reformar la Constitució? Segur que sí, però, dit això, diguem-ho clarament, els que tenim la immediació i l'oportunitat d'haver pogut discutir l'Estatut amb diferents actors polítics espanyols aquests últims temps, sabem perfectament que no hi havia aleshores –com no hi ha ara– possibilitats reals de reforma de la Constitució. Fins i tot diré que segons quina reforma millor que no, entre altres coses perquè aquesta reforma, pel que hem vist, no s'encaminaria fàcilment cap a una direcció federal o cap a una plena assumpció de la plurinacionalitat de l'Estat.

El doctor Viver ha parlat en alguna ocasió, o l'he llegit, ha parlat del que se'n diu l'aporia del reformador, no?, és a dir, es nega sovint la legitimitat per obrir el debat de la reforma de l'Estatut si no gaudeix d'una àmplia majoria al darrere, però és clar, és una majoria que, eventualment, no existirà mai si no s'obre aquest debat. Per tant és un autèntic bucle, és un peix que es mossega la cua, no?

Però sigui com sigui, en tot cas es va iniciar el procés de reforma de l'Estatut de l'any 1979, d'acord, això sí, amb una diagnosi comuna feta no tan sols pels polítics sinó feta, sobretot, per experts acadèmics, també, que van col·laborar de forma molt destacada, i molt concretament, amb l'Institut d'Estudis Autonòmics, encapçalat pel doctor Viver, la qual cosa, per cert, contradiu les crítiques, sovint interessades, d'alguns sectors que han volgut veure una certa artificiositat o un caprici al darrere de la reforma de l'Estatut.

Per tant, darrere de l'Estatut hi havia moltíssima gent. Amb els anys que fa que sóc diputat d'aquesta casa, em sembla que he pogut aprovar onze o dotze lleis de pressupostos, que és la llei més important que aprova un Parlament. No he vist mai manifestacions ni les grans masses clamant al carrer perquè s'aprovés una llei, però evidentment, aquesta, que és la nostra llei fonamental, venia amb el suport i la representativitat dels partits polítics i també d'una part important de l'acadèmia.

Una altra cosa és –i això sí que crec que, a hores d'ara, bona part dels que vam participar activament i directament en aquest procés...– que haguem de reconèixer el fracàs pedagògic que significa el fet que la setmana passada una enquesta revelés que només un 1,1 per cent de la ciutadania catalana tingui interès o mostri algun tipus d'interès pel desplegament de l'Estatut, la qual cosa vol dir que hi ha una percepció de l'Estatut com un objectiu en si mateix, no pas com un instrument per millorar la vida, la quotidianitat de la gent. Paradoxalment, en la jerarquia d'inquietuds i de preocupació del ciutadà, hi figuren temes com la immigració, com l'ocupació, com l'educació, temes tots que, en bona part, tracta l'Estatut i que intenta, en definitiva, solucionar.

Bé, el plantejament que va fer la Ponència, i alguns dels diputats que avui ens acompanyen també van compartir aquella Ponència amb mi mateix, va estar centrat en el comú denominador d'algun dels aspectes que havien preocupat i motivat bona

part de l'opinió pública, dels partits polítics, de l'acadèmia, al voltant, diguem, de la reforma de l'Estatut. Temes que afecten el reconeixement de la nostra identitat comunitària; aspectes com la llengua, l'univers simbòlic, el reconeixement de l'Aran; qüestions com els drets i deures, i també la seva garantia, i per tant, un sistema de garanties per al seu compliment; un àmbit molt important, com és el poder judicial, que és un dels poders de l'Estat que no tan sols gaudeix de menys estima i menys credibilitat social sinó que és un dels poders més fortament centralitzats –el que més–; una necessitat d'actualitzar i millorar, allò que col·loquialment es va dir “blindar”, que no és altra cosa que assegurar jurídicament la viabilitat de les nostres competències, amb una tècnica innovadora, prolixa, detallada, precisa; disciplinar també les relacions de Catalunya amb l'Estat i també amb la Unió Europea, la qual cosa també posava en relleu que l'impacte de les noves fenomenologies, o també les necessitats sobrevingudes impulsaven la reforma de l'Estatut; aspectes fonamentals com la millora del finançament, des d'una perspectiva bilateral, buscant la suficiència i també l'equitat del sistema.

La Ponència, com vostès saben, després de moltíssimes vicissituds, doncs..., va aprovar un text, un text potent, un text ambiciós, avalat per la principal instància jurídica d'aquest país, el Consell Consultiu. El 30 de setembre el Ple del Parlament, amb tota l'autoestima recuperada va aprovar aquest Estatut, i després, les Corts Generals –no hi insistiré–, evidentment, hi van introduir canvis molt notables.

Bé, per acabar, volia dir que la situació actual, ja sigui per insuficiències en el text finalment aprovat i promulgat, tot i els innegables avenços que incorpora en relació amb l'Estatut de l'any 79, ja sigui per les dificultats objectives que estem trobant a hores d'ara en el desplegament, evidentment, manté obert el debat crònic, el debat atàvic, que, per cert, està present en tota la història del constitucionalisme modern espanyol, que és el de la qüestió nacional. I, per tant, per alguns aquest és un debat, com s'ha vist en boca d'alguns dels recurrents de l'Estatut, un debat aparentment de dret constitucional, però, com deia molt bé el doctor Viver glossant el que va ser el debat o la discussió a les Corts Generals de l'Estatut, en realitat aquest és un debat de política constitucional, que és un concepte molt i molt diferent.

Fa molt pocs dies, i avui ho repetia el doctor Viver, deia que d'aquí a un any i mig veurem si Catalunya ha guanyat aquesta batalla, si no l'he entès malament. És clar que em sembla que era el general Marshall que deia que l'única manera de guanyar una guerra era evitar-la, però, en definitiva, ja hi estem embrancats i, per tant, veurem el resultat. Però, en qualsevol cas, posats a aventurar hipòtesis, doncs jo vull dir que tan negativa seria una sentència declarativa que n'anul·lés algun precepte, com una sentència interpretativa, que, doncs, fes una interpretació rígida, a la baixa, empobridora, del text de l'Estatut.

En aquesta tessitura, si jo fos govern, que no en sóc, encara que dono suport i de vegades, suporto el Govern, en el sentit ampli de la paraula, com a portaveu d'un grup parlamentari de la majoria en aquest Parlament, evidentment, jo el que faria a partir d'ara és desplegar l'Estatut, sense esperar Madrid.

De fet, ja ho hem fet molts anys, això. I per tant prendre la iniciativa vol dir, en definitiva, al marge de qüestions importants com els traspassos, que s'han de verificar i que requereixen voluntat política del Govern espanyol, doncs evidentment tirar pel dret. Com diu un proverbi japonès: "S'aprèn molt poc de la victòria i molt de la derrota". Per tant, hem d'aprendre moltíssim de l'experiència d'aquests últims anys. No serà fàcil, perquè persisteix una inèrcia centralista i uniformista molt important, en el terreny cultural, en el terreny econòmic, en l'àmbit de les infraestructures. I persisteix, sobretot, pels juristes, pels qui cada dia tenim la precaució o l'interès de mirar el *Butlletí Oficial de l'Estat*, una tradició d'una política normativa molt, molt, molt centralista, i evidentment jo sempre dic que l'Estatut va començar a anar pel camí del pedregar quan va arribar a les altes instàncies dels ministeris. Per tant, quan van ser no els polítics sinó els buròcrates, per tant, les elits dels ministeris, de l'alta burocràcia de l'Estat, que finalment van prendre consciència de la magnitud d'aquest Estatut, no?

Bé, per últim, dir-los que aquest manual reflecteix el que hi ha ara, amb una vocació acadèmica. Al llarg de vuit capítols més o menys extensos, aproximadament unes sis-centes pàgines, doncs, evidentment, reflecteixo, intento reflectir el que ja hi ha ara, i sobretot més del que jo sé, per descomptat, perquè he hagut d'ampliar amb

bibliografia, amb la mateixa jurisprudència del Tribunal Constitucional, amb el debat estatutari...

Borges deia que hi ha alguns autors que es vanten més del que han escrit que del que han llegit, i jo crec que és molt important llegir més que no pas escriure. Per tant, en aquesta obra hi reflecteixo també l'aportació de molts autors. I evidentment el que trobaran és bàsicament el contingut del nou Estatut, i també moltes altres qüestions que abans s'han explicat, que tenen a veure amb els diferents models d'Estat, amb els precedents de l'autogovern, amb l'origen del catalanisme polític, amb les diferents etapes de la governabilitat a Catalunya, etcètera.

Una obra feta amb un llenguatge que vol ser comprensible. Per tant, que sigui una obra que estigui a l'abast no tan sols del món acadèmic i dels professionals, sinó del lector en general. I una obra, com s'ha dit també, que sorgeix d'una necessitat acadèmica, sorgeix de la meua experiència docent com a professor de la Universitat Rovira i Virgili. Enguany, quan vam començar el curs acadèmic el mes de setembre, feia justament un mes que havia entrat en vigor l'Estatut. Evidentment, no existia cap obra de referència. Per tant, evidentment això ha estat per a mi un estímul, un gran estímul, però també una gran responsabilitat per mirar d'enllestir amb relativament poc temps aquesta obra.

Amb tot, aquestes pàgines han estat redactades amb plena consciència, també, que en aquesta disciplina es poden produir –segurament es produiran–, doncs, alguns canvis. No tan sols en funció de les sentències del Tribunal Constitucional, sinó en funció també dels canvis normatius que s'hauran de produir en el desplegament del mateix Estatut. Per tant, aquesta és una matèria dinàmica, canviant per naturalesa, per tant, evidentment susceptible de ser revisada.

I, per tant, res més. Voldria acabar agraint-los a tots la seva paciència, el seu interès i desitjar, en definitiva, que aquesta obra els plagui.

Moltes gràcies.

El president

Per tancar aquest acte em permetran que, com a president del Parlament, a més d'agrair la seva presència, i a propòsit, òbviament, de la presentació del llibre del doctor Ridao, els traslladi un parell de reflexions.

La primera reflexió és la importància de poder comptar amb un text de referència com el que avui s'ha presentat, que ajuda a situar l'Estatut en un context tècnic i jurídic; és a dir que ajuda a treballar sobre la realitat del nou instrument que Catalunya té en el seu nou Estatut.

El llarg procés d'elaboració de l'Estatut ha quedat enrera, i ha quedat amb els seus encerts i amb els seus errors. Es va aprovar, i satisfés més o menys del que se n'esperava, és l'Estatut de totes les catalanes i els catalans. És el que cal desplegar, és el que podem fer servir, i no un altre, per millorar l'autogovern del nostre país els pròxims anys.

Per tant, aquest manual és una contribució important per conèixer les opcions que realment tenim amb aquest nou instrument d'autogovern, per entrar en la lletra petita, per aprofundir més enllà dels grans plantejaments i de les declaracions mediàtiques.

I ens hem de felicitar de poder-ho fer amb la garantia del rigor d'un autor com Joan Ridao, no tan sols expert en dret constitucional sinó també participant directe en l'elaboració i en els processos de negociació viscuts per l'Estatut.

Aquest coneixement directe, aquesta doble perspectiva jurídica i política, ja sigui implícita o explícita, constitueix un valor afegit que enriqueix aquest comentari de l'Estatut. És a dir, publicar aquest llibre no tan sols ha estat un encert dels seus editors, en comptar amb la garantia i el rigor sempre demostrat per un dels pares destacats de l'Estatut, sinó també una contribució en certa manera necessària per la molta feina que tècnics i experts hauran de desenvolupar els pròxims anys en relació amb l'Estatut.

I al fil d'això, la segona reflexió, més política. És evident que cal molta feina de caire tècnic, que cal treballar molt en la lletra petita de l'Estatut, que cal fer molta feina que certament no necessita ni vol gaire soroll, però la tossuderia dels fets, les resistències amb què ens trobem una vegada i una altra, ens recorden, i l'Estatut n'és el millor i més transparent exemple, que ens cal unitat en determinades qüestions; que hi ha

reptes de país, que hi ha necessitats comunes per a Catalunya que passen per sobre, i han de passar per sobre, de conflictes ideològics, partidistes, o fins i tot personalistes.

Ens cal, i no em canso de repetir-ho, unitat; unitat en els reptes comuns de país; unitat, i no tan sols dels partits polítics, a l'hora d'exigir el que Catalunya necessita. Ens cal unitat de país. Vull dir que quan cal fer força, cal que empenyem tots, govern, institucions, partits, però també món empresarial i societat civil.

El catalanisme, la defensa dels interessos de Catalunya, ens necessita a tots. No val desentendre-se'n en els moments importants. No val defugir responsabilitats i després, quan les coses no acaben de sortir, carregar el mort a altres. No ho dic com un retret de passat, en cap cas. Ja no podem tornar enrere. Ho dic en clau, sobretot, de present i de futur, perquè encara tenim molts reptes comuns per endavant, i encara som a temps d'encarar-los amb força i amb èxit, si som capaços de sumar tots.

És possible que hi hagi moltes visions de Catalunya, i fins i tot deu ser bo que així sigui, però hi ha necessitats, demandes i reptes que han de ser compartits per tots. Per tant és imprescindible recuperar aquesta consciència col·lectiva, recuperar la confiança dels uns en els altres, dels partits polítics entre si, però sobretot entre la societat catalana i el món polític català. Cal recuperar una certa unitat sobre la base del catalanisme.

La vida política catalana es troba travada en lluites particulars. Tot s'analitza i s'interpreta en claus partidistes, internes i externes. Cal defugir això en la mesura que ens sigui possible en aquests moments crucials.

En el que va de 2007 ja hem pogut advertir que el desplegament de l'Estatut trobarà obstacles dels poders de l'Estat, com els que, per cert, ja vam patir tants anys amb l'anterior Estatut. Per tant, tenim molta feina per endavant. Políticament, recuperar unitat, recuperar confiança entre tots, entre tots nosaltres, i si ho fem, de ben segur que a mig i llarg termini hi sortirà guanyant tot el país, tot Catalunya, independentment de les missions i els interessos parcials que hi convisquin.

Això sí, caldrà fer la feina amb qualitat, caldrà fer-la amb rigor, caldrà treballar sobre la lletra petita, pas a pas, però també situant-nos amb perspectiva històrica, amb visió de

conjunt, en certa manera la recepta que ha seguit en aquest excel·lent llibre en Joan Ridao.

Hi insistiré una vegada més, per acabar, aprofitant una virtut catalana, com és la tossuderia: el catalanisme polític ens exigeix treballar molt i bé i sumar forces. Sumem doncs a aquest comentari de l'Estatut el pensament i el coneixement del país, i sobretot continuem treballant.

Moltes gràcies a totes i a tots per la seva presència, i molt especialment al doctor i company Joan Ridao per aquesta excel·lent obra.

Bona tarda.